

A 150 éves Várszínház

Ahol 150 évvel ezelőtt az első magyar színelőadást tartották

Fenn a Várban, a siklótól jobbra, szűk kis ucca nyílik. Nem is ucca, nem is sikátor és vannak, kik létezéséről sem tudnak. Neve: egyszerűen Színház ucca. Dísztelen, semmitmondó név, de az ucca múltja annál színesebb, patinásabb. E szűk kis ucca 1-es számú házában, a budai Várszínházban ringatták valamikor a magyar színészet bölcsőjét. Thália temploma egykor szerzetesek temploma volt. Az 1692-ben épült ház évszázadok múltán is ezt a jellegét megőrizte. Az egykori oltár helyére került a színpad és az egykori cellákban, ahol kámszás szerzetesek mormolták el az estimát, később ünnepeit színésznők festették ki arcukat. Egyhangú zsolozsmák helyett dalok zengtek. II. József uralkodása idején 1785 táján — a történetíró szerint — minthogy a karmeliták rendjének feloszlata folytán a várbeli templom már évek óta üresen állott, rendeletileg átalakították az épületet. Az átalakítási terveket Kempelen Farkas, a sakkautomata híres feltalálója készítette el és a templomból — színház lett. Az első magyar előadást Kelemen László társulata rendezte 1790 október 25-én. Simai Kristóf: „Igazházi, egy kegyes jó atya” című ötfelvonásosa került színre. Eleinte közöny fogadta a magyar színészeket, később már ott tündököl a színlapok hasábjain

Mezőffy, Egressy, Lendvai, Fánicsy, Szentpétery és Déryné neve is. Kántorné érdeme, hogy első ízben itt a Várszínházban került színre 1835 február 25-én a Bánk bán. A Hamlet, Macbeth, az Orleansi szűz, Victor Hugo Hernáni-ja itt érték meg az első magyar bemutatót.

A budaiak — akkoriban többnyire németek — nem nagy érdeklődéssel kísérték a színház magyar műsorát. Így volt ez a bezárás előtti időben is. Hiába hirdette az ötletes plakát: „Nem baj, hogy a Várszínház hegyen van, mert: gyalogutakon, kocsiutakon, lépcsőkön, meg a siklón is ingyen feljuthat”. A színházi jegy árához ugyanis a síkló viteldíját is számították. Így is üres páholyok, üres székek ásitoztak. Akik jöttek, Pestről jártak fel a Várszínházba, de a kitarító, a magyar színészeket pártoló hű honfiak útját megnehezítette a téli csónakátkelés a Dunán.

Az egykori kolostorból átalakított színház bérlői pedig egymásután megbuktak. Azután áttelepedett a budai társulat Pestre és a Várszínházban

A várszínházi előadások utolsó plakátja (1924)

német színészeknek tapsolt a közönség. Később a Nemzeti Színház együttese játszott operai előadásokat a Várszínházban. Az Opera kiválasztása után pedig Feleki Miklós bérelte ki három évre a színházat. Feleki is megbukott és újra a Nemzeti gárdája játszott az operai együttesel felváltva.

Azóta különféle kísérleteket tettek a Várszínház felélesztésére — eredménytelenül. Legutoljára a Nemzeti Színház

rendezett kamaraesteket, majd 1921 októberében Czákó Pál bérelte ki a színházat. Felkerestük a Várszínház utolsó igazgatóját, aki a vérbeli szakember lelkesedésével beszélt a nagytörténelmü budai „Theátrum” utolsó három évének multjáról. Régi, elfakult színlapokon révedez szemünk és nevekkel találkozunk, akikről rég megfeledkezett a közönség, vagy akik ma is feledtetik néhány órára a szürke napok árnyait: a bombavetőt, tankot, a háború lidércét. Járay Böske, Kertész Oszkár, D'Angelo Dante, Gyárfás György, Gonda József, Biller Margit, Papp Mancsi nem ismeretlen nevek a színházlátogató közönség előtt. Akik pedig Czákó Pál gondos keze alatt nevelődtek, fejlődtek, csak néhány nevet is említsek: Peéry Piroska, a két Latabár-fiú, Harmat Hilda. Színháztörténelmi szempontból igen érdekes tény, hogy a Várszínházban rendezték Magyarországon először a grand-guignol estéket. „Éjféli a panoptikumban”, „A halál után”, „A borzalom költészetéhez”, a bevezető előadást Németh Antal, „az író” tartotta. Czákó Pál 1921 október 31-én „Mátyás szerelmé”-vel nyitotta meg

Beethoven-emléktábla a Várszínház falán

ékesített poharak és a hozzá tartozó kancsó a Fővárosi Múzeumba került. A színház világtitkát szolgáló gázvezetéket leszerelték és a Várszínház, amelynek falai között 150 évvel ezelőtt az első magyar színelőadást tartották, örökre megnemult.

Számtalan emlékinda győrkézik a Színház ucca 1-es számú ház ódon falaiba. 1800-ban itt hangversenyezett a legnagyobb zenetitan: Beethoven. Szereplését a Várszínház falán emléktábla őrzi.

Most — 150 évvel később — a Várszínház, akárcsak maga a Színház ucca — csönés. A régi rivalda — a szakszofón és rumbatók — napjaink idején a biedermeier-kor, a krinolin, a spinét, a gavotte, az egykori csillagok — emlékgyjutogató mécsese. Mérei Viktor

Magyarországi Grand Guignol Est

Grand Guignol Est
A borzalom költészetét

Éjféli a Panoptikumban
A halál után

Parancsolj!

A mester fogás

A holdi nő

Osztály Elia, D'Arrigo Kornél és Bercz Géza előléptével:

Az első magyarországi grand-guignol előadások a Várszínházban

Az első magyarországi grand-guignol előadások a Várszínházban

az akkor már annyiszor becsukott és újra megnyílt színházat. Itt került színre: „Az ördögbaró”, a „Folt, amely tisztít”, a „Kék postakocsi”, sőt a „Romeo és Júlia” is, majd számtalan más színmű, míg „Pipszi”-vel utolérte végzete. Ezzel az operettel Járay Böske, Latabár Kálmán, Szilágyi Marcsa felléptével 1924 április 21-én a Várszínház örökre bezárta kapuit. Az április 27-re hirdetett bemutató miután a főváros vezetősége a világtitkashoz szükséges gázszolgáltatást megszüntette, elmaradt. A sok vihart átél színház fölött örökre elzúgott az idők szele.

A berendezés részben — bár ennek halálát is jóelőre tudták — a Budai Színkörbe, a kormányzói páholy bútorzata a Városi Színházba, Ferenc József monogramjával

úszkös estékről álmodik, amelyekből nem maradt más csak a régi sztárok, a régi „csillagok” emlékgyjutogató mécsese. Mérei Viktor

Minden kérdésben szakértő, ha Tolnai Világlexikonát áttanulmányozta.